

Γράφει η δικηγόρος Αθηνών η Αναστασία Χρ. Μήλιου*

Ο διαθέτης, (δηλαδή αυτός που γράφει την διαθήκη) με την διαθήκη του, μπορεί...

να στερήσει τον κατιόντα του (τέκνο ή εγγόνι του) ή τον/την συζυγό του από το δικαίωμα της νόμιμης μοίρας, για κάποιον από τους περιοριστικά αναφερόμενους στο άρθρο 1840 ΑΚ λόγους, εκθέτοντας τον αναλυτικά στη διαθήκη και ο οποίος πρέπει να είναι υπαρκτός κατά τη σύνταξη αυτής.

Οι λόγοι αποκλήρωσης κατιόντα είναι οι εξής κάτωθι και μόνο: Αν ο κατιών ν

1. επιβουλεύθηκε τη ζωή του διαθέτη, του συζύγου ή άλλου κατιόντος του διαθέτη,
2. προκάλεσε με πρόθεση σωματικές κακώσεις στο διαθέτη ή στο σύζυγό του, από τον οποίο κατάγεται ο κατιών ν,
3. έγινε ένοχος κακουργήματος ή σοβαρού πλημμελήματος με πρόθεση, κατά του διαθέτη ή του συζύγου του. Δεν απαιτείται να έχει καταδικασθεί ο κατιών ν (όπως είναι και το θετό τέκνο του διαθέτη) από ποινικό δικαστήριο, πλην όμως το πολιτικό δικαστήριο, που ερευνά το λόγο της αποκλήρωσης, εξετάζει παρεμπιπτόντως αν συντρέχουν τα στοιχεία κακουργήματος ή πλημμελήματος με την έννοια που λαμβάνονται στο ποινικό δίκαιο. Το δικαστήριο κρίνει εάν το πλημμέλημα είναι "σοβαρό", με βάση την εκάστοτε κρατούσα ηθική και κοινωνική αντίληψη, λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες κάθε συγκεκριμένης περίπτωσης. Έτσι, "σοβαρό" πλημμέλημα από πρόθεση ικανό να θεμελιώσει τον πιο πάνω λόγο αποκλήρωσης είναι, μεταξύ άλλων, η σκαιά ύβρις, η χειροδικία, η απειλή χειροδικίας κ.α. κατά του διαθέτη ή του συζύγου του (ΑΠ 1406/2012).
4. αθέτησε κακόβουλα την υποχρέωση που είχε από το νόμο να διατρέφει το διαθέτη,
5. ζει βίο άτιμο ή ανήθικο, παρά τη θέληση του διαθέτη. Η αποκλήρωση για το λόγο αυτό είναι άκυρη, αν ο κατιών ν κατά το θάνατο του διαθέτη είχε οριστικά εγκαταλείψει τον άτιμο ή ανήθικο βίο.

Εξάλλου, για να είναι έγκυρη η αποκλήρωση, πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά οι εξής προϋποθέσεις:

α) να γίνει με διαθήκη

β) να υπάρχει βούληση του διαθέτη να στερήσει τον κατιόντα του από τη νόμιμη μοίρα του, η οποία μπορεί να έχει διατυπωθεί ρητά (με τον όρο "αποκληρώ νω" ή "στερώ από τη νόμιμη μοίρα, ενδέχεται, όμως, και να προκύπτει ερμηνευτικά από το περιεχόμενο της διαθήκης

γ) να συντρέχει λόγος από τους περιοριστικά αναφερόμενους στο άρθρο 1840ΑΚ, των οποίων αποκλείεται η διεύρυνση ή η αναλογική εφαρμογή και σε άλλες περιπτώσεις αποδοκιμαστέας συμπεριφοράς του κατιόντος προς το διαθέτη και την οικογένεια του

δ) να αναφέρεται ο λόγος αποκλήρωσης στη διαθήκη, έτσι ώστε να υπάρχει η δυνατότητα δικαστικού ελέγχου, ως προς το ποιον λόγο αποκλήρωσης εννοεί ο διαθέτης

ε) να υφίσταται ο λόγος αποκλήρωσης κατά το χρόνο σύνταξης της διαθήκης, χωρίς να είναι απαραίτητο να εξακολουθεί να υπάρχει μέχρι το θάνατο του διαθέτη και στ) να μην έχει δοθεί συγγνώμη εκ μέρους του τελευταίου.

Αν δεν συντρέχουν οι προαναφερόμενες προϋποθέσεις, όπως συμβαίνει, όταν η αποκλήρωση έγινε χωρίς νόμιμο λόγο ή όταν ο λόγος της αποκλήρωσης που αναφέρεται στη διαθήκη δεν είναι αληθινός ή έγινε για λόγο, για τον οποίο έχει δοθεί συγγνώμη, η αποκλήρωση είναι άκυρη και ισχύει ως αποκλεισμός του μεριδούχου από την εξ αδιαθέτου διαδοχή.

Κατά συνέπεια, ο αποκληρωθείς λαμβάνει τη νόμιμη μοίρα του, που είναι το ήμισυ της εξ αδιαθέτου μερίδας του, αλλά όχι πλέον αυτής, διότι κατά το επιπλέον διατηρούνται σε ισχύ οι διατάξεις της διαθήκης, εφόσον δεν γίνεται επίκληση και δεν αποδεικνύεται νόμιμος λόγος ακυρότητας ή ακυρώσιμου της διαθήκης (ΑΠ 1349/2005).

Σε περίπτωση δε αποκλήρωσης, ο αποκληρωθείς μπορεί να ασκήσει αναγνωριστική αγωγή για την αναγνώριση της αβασιμότητας- αναλήθειας και ανυπαρξίας των αναφερομένων στη διαθήκη λόγων αποκλήρωσης και, επομένως, ακυρότητας της διάταξης περί αποκλήρωσης, με σκοπό την αναγνώριση περαιτέρω του κληρονομικού του δικαιώματος της νόμιμης μοίρας (ΑΠ 766/2004).

Εφόσον αναγνωρισθεί τελεσιδικώς η ακυρότητα αυτή ο μεριδούχος λαμβάνει αυτοδικαίως το ποσοστό της νόμιμης μοίρας του επί της κληρονομιάς του διαθέτη ή το ελλείπον και όχι την εξ αδιαθέτου μερίδα του, αφού σκοπός του διαθέτη με την αποκλήρωση είναι να στερήσει στο νόμιμο μεριδούχο το ποσοστό της νόμιμης μοίρας του (ΟΛΑΠ 935/75, ΑΠ 129/91).

Γενικά, δικαίωμα νόμιμης μοίρας στην κληρονομιά έχουν οι κατιόντες και οι γονείς του κληρονομουμένου, καθώς και ο επιζών σύζυγος, οι οποίοι θα καλούνταν ως εξ αδιαθέτου κληρονόμοι, κατά το ποσοστό δε της νόμιμης μοίρας, ήτοι στο 1/2 της εξ αδιαθέτου μερίδας, ο μεριδούχος συντρέχει αυτοδικαίως εκ του νόμου, ως κληρονόμος στο σύνολο της κληρονομιάς και έχει εμπράγματο δικαίωμα, κατά το ανωτέρω ποσοστό, εφ' όλων των στοιχείων της κληρονομιάς περιουσίας, το οποίο ασκεί με την περί κλήρου αγωγή, εκτός αν με παροχές στη ζωή έχει καλυφθεί το ως άνω ποσοστό της νόμιμης μοίρας.

Περαιτέρω, σε περίπτωση που υφίσταται κληρονομικό δικαίωμα εκ διαθήκης,

εκείνος που έχει δικαίωμα νόμιμης μοίρας στην κληρονομιά (μεριδούχος) δεν δεσμεύεται από το περιεχόμενο της διαθήκης κατά το μέρος που με αυτό αποκλείεται, περιορίζεται ή επιβαρύνεται η δική του νόμιμη μοίρα, η οποία (διαθήκη) κατά το μέρος αυτό είναι άκυρη. Ο μεριδούχος μπορεί να αντιτάξει το δικό του εκ του νόμου κληρονομικό δικαίωμα έναντι του εκ διαθήκης κληρονόμου, του οποίου η εγκατάσταση περιορίζεται, κατόπιν αυτού, στο μέρος που δεν προσβάλλει τη νόμιμη μοίρα.

Ειδικότερα, για τον υπολογισμό της νόμιμης μοίρας οποιουδήποτε μεριδούχου, η οποία συνίσταται στο μισό της εξ αδιαθέτου μερίδας, λαμβάνεται ως βάση η κατάσταση και η αξία της κληρονομιάς κατά το χρόνο του θανάτου του κληρονομούμενου, δηλαδή, συνυπολογίζονται όλα τα δεκτικά κληρονομικής διαδοχής περιουσιακά στοιχεία που υπάρχουν κατά το χρόνο αυτό στην κληρονομιά (πραγματική κληρονομική ομάδα), από την οποία αφαιρούνται τα χρέη της κληρονομιάς και οι δαπάνες της κηδείας του κληρονομούμενου και της απογραφής της κληρονομιάς. Ακολούθως, προστίθενται και θεωρούνται ότι υπάρχουν στην κληρονομιά (πλασματική κληρονομική ομάδα), με την αξία που είχαν κατά το χρόνο της παροχής, οτιδήποτε ο κληρονομούμενος παραχώρησε, όσο ζούσε, χωρίς αντάλλαγμα σε μεριδούχο είτε με δωρεά είτε με άλλο τρόπο και, επίσης, οποιαδήποτε δωρεά που ο κληρονομούμενος έκανε στα τελευταία δέκα χρόνια πριν από το θάνατο του, εκτός αν την επέβαλαν λόγοι ευπρέπειας ή ιδιαίτερο ηθικό καθήκον. Στη νόμιμη μοίρα καταλογίζονται οι παροχές σε μεριδούχο, με την αξία που είχαν όταν έγιναν, εφόσον προστίθενται στην κληρονομιά, εκτός αν ο κληρονομούμενος όρισε διαφορετικά όταν έδωσε την παροχή. Οι δωρεές προστίθενται, έστω και αν δεν έχει τηρηθεί ο τύπος της δωρεάς.

Έτσι, για τον υπολογισμό της νόμιμης μοίρας μεριδούχου (κατιόντων και γονέων του κληρονομούμενου, καθώς και του επιζώντος συζύγου):

α) εκτιμάται η αξία όλων των αντικειμένων της κληρονομιάς κατά το χρόνο του θανάτου του κληρονομούμενου. Εξεύρεση της αξίας της κληρονομιάς "με εκτίμηση" σημαίνει ότι, για τον υπολογισμό της νόμιμης μοίρας, ως αξία της κληρονομιάς δεν νοείται η αγοραία αξία, αλλά η πραγματική αξία αυτής, η οποία εξευρίσκεται με εκτίμηση, η οποία, σε ομαλές οικονομικές συνθήκες, συμπίπτει, κατά κανόνα, με την αγοραία αξία. Ειδικότερα δε, εφόσον πρόκειται να υπολογιστεί η αξία της οικοσκευής του κληρονομούμενου, που αποτελείται από διάφορα αντικείμενα (π.χ. έπιπλα, αντίκες, διακοσμητικά αντικείμενα, σερβίτσια, ασημικά, κοσμήματα κ.λ.π.) πρέπει να προσδιορίζεται η αξία καθ' ενός αντικειμένου χωριστά

β) αφαιρούνται από την αξία αυτή της πραγματικής ομάδας της κληρονομιάς τα χρέη της και οι δαπάνες κηδείας του κληρονομούμενου και απογραφής της κληρονομιάς,

γ) στο ποσό που απομένει μετά την αφαίρεση των παραπάνω χρεών, προστίθενται, με την αξία που είχαν κατά το χρόνο που πραγματοποιήθηκαν, οι πιο πάνω παροχές του κληρονομούμενου προς τους μεριδούχους ή τρίτους,

δ) με βάση την αυξημένη (πλασματική) κληρονομική ομάδα που προσδιορίστηκε κατά τον προαναφερόμενο τρόπο, εξευρίσκεται η νόμιμη μοίρα του μεριδούχου,

ε) από το ποσό αυτής (νόμιμης μοίρας) αφαιρείται η αξία των πραγμάτων, στα οποία τυχόν έχει εγκατασταθεί ο μεριδούχος, καθώς και η αξία της παροχής που

τυχόν είχε λάβει και υπόκειται σε συνεισφορά και
στ) αν προκύπτει ότι τίποτε δεν έχει καταλειφθεί σ' αυτόν, σχηματίζεται ένα
κλάσμα, με αριθμητή το ποσό της εξευρισκόμενης με τον πιο πάνω τρόπο νόμιμης
μοίρας του και παρονομαστή την αξία εκείνων των στοιχείων της πραγματικής
ομάδας, από τα οποία, χωρίς αφαίρεση χρεώ ν και δαπανώ ν, θα λάβει ο
μεριδούχος το απαιτούμενο ποσοστό για την κάλυψη της νόμιμης μοίρας του.
Το κλάσμα αυτό ή δεκαδικός αριθμός, που προκύπτει από τη διαίρεση του αριθμητή
με τον παρονομαστή, παριστά το ποσοστό που πρέπει να πάρει ο μεριδούχος
αυτούσιο σε κάθε αντικείμενο της πραγματικής ομάδας της κληρονομιάς, για να
λάβει, έτσι, τη νόμιμη μοίρα του. Κατά το ποσοστό αυτό, ο μεριδούχος συντρέπει
ως κληρονόμος σε όλα τα κληρονομιαία πράγματα.
Τέλος, καταλογίζεται στη νόμιμη μοίρα, με την αξία που είχε όταν έγινε, η προίκα
(για τη σύσταση της οποίας απαιτείτο ο τύπος του συμβολαιογραφικού εγγράφου)
και οτιδήποτε ο κληρονομούμενος παραχώρησε εν ζωή στο μεριδούχο με τον όρο
να καταλογιστεί στη νόμιμη μοίρα.

***ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΧΡ. ΜΗΛΙΟΥ**
ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ ΑΘΗΝΩΝ
Λεωφ. Μεσογείων 403, Αγία Παρασκευή
Τηλ. 6945-028153, 213-0338950
e-mail: natmil@otenet.gr, info@legalaction.gr
www.legalaction.gr, fb: Αναστασία Μήλιου